

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 12 - LICHT EN SCHADUW

LICHT EN SCHADUW (IN DE SCHILDERKUNST)

Er zijn maar weinig onderwerpen waar zo veel over gezegd en geschreven is als over "Licht". Natuurlijk ga ik er niet zo heel uitgebreid op in als wel zou kunnen. Toch is Licht als onderwerp van erg groot, misschien wel het allergrootste, belang binnen het schilderen. Vandaar dat ik er bij tijd en wijle eens wat over kwijt wil of het er met jullie over wil hebben. Persoonlijk heeft het onderwerp me al lange tijd geboeid en vind ik het fascinerend om te proberen het echt een rol te laten spelen, in mijn eigen werk bijvoorbeeld. Uiteraard moeten jullie voor jezelf uitmaken of je het ook zo interessant vindt, m.a.w. of je er wat mee wilt doen of niet. Ik laat je daar natuurlijk helemaal vrij in, dat spreekt vanzelf.

Hoewel het heel logisch klinkt als je het leest of hoort is het toch goed om je te realiseren dat al wat wij zien met onze ogen in feite niets anders is dan licht dat weerkaatst van alles wat ons omgeeft. We zeggen: "daar zie ik een stoel", maar eigenlijk zien we licht dat op een object valt, en er vervolgens van weerkaatst en in onze ogen valt. Onze hersenen maken van die lichtsignalen een "stoel", we hebben geleerd wat dat voor een voorwerp is. Zo is het met alles om ons heen. Je hoeft daar natuurlijk niet voortdurend bij stil te staan maar voor een keer is het wel nuttig. Ook om wat meer "zicht" te krijgen op hoe je het licht in je schilderijen kunt toepassen of gebruiken. En natuurlijk hoort bij het gebruik van licht ook automatisch "schaduw". Vooral bij (foto-)realistisch werk, maar zelfs in abstracte schilderkunst speelt licht (en/of schaduw) vaak een belangrijke rol. Ik hoop dat dit fenomeen als onderwerp regelmatig "door het atelier zal gaan" en we het gebruik ervan in het werk steeds beter gaan beheersen.

Veel voorkomende termen.

Er zijn om te beginnen een aantal termen die gebruikt worden om verschillende verschijningsvormen van zowel het licht als de schaduw aan te duiden.

LICHT:

- **Doorvallend licht.**
Licht dat door een raam of deur (of bijvoorbeeld de wolken) heen schijnt. Je ziet dan een lichtbundel door de opening heen.
- **Strijklicht.**
Licht dat onder een scherpe hoek op of over een voorwerp of oppervlak valt. Vaak worden hierdoor kleine oneffenheden in dat oppervlak heel dramatisch aangelicht en uitvergroot. Scheerlicht is een andere benaming van strijklicht.
- **Tegenlicht.**
Bij tegenlicht komt de schaduw naar je toe. De lichtbron bevindt zich tegenover je. Tegenlicht kan bijvoorbeeld een romantische of juist dreigende sfeer veroorzaken. Dat komt door het grote contrast tussen de lichte en donkere partijen. Als het tegenlicht erg fel is, ontstaan er silhouetten (donkere omtrekken).

Shade uit 2017. Olieverfschilderij van de Belgische kunstenaar Dimitri Desiron.

Doorvallend licht

Strijklicht

Tegenlicht

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 12 - LICHT EN SCHADUW

LICHT EN SCHADUW (IN DE SCHILDERKUNST) (VERVOLG)

- **Meelicht:**
We spreken van meelicht als je als toeschouwer in de richting van het licht meekijkt. Stel je maakt een foto met flitser bijvoorbeeld, je kijkt in dezelfde richting als het flitslicht gaat. Je ziet dan veel minder of geen schaduwen.

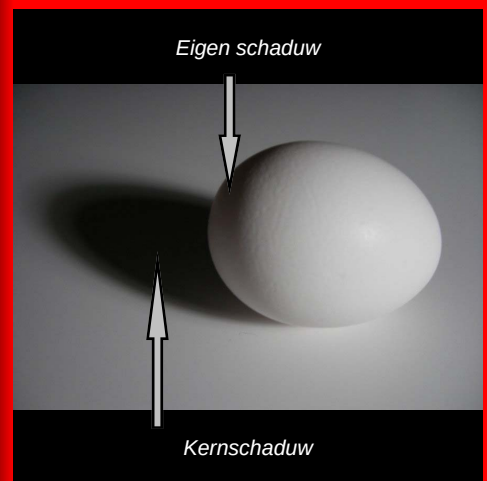
SCHADUW:

Schaduw is geen aspect van licht, zoals vaak wordt gedacht of gezegd; schaduw is een effect van licht. Er zijn verschillende vormen te noemen:

- **Eigen schaduw.**
Eigen schaduw is de schaduw die op het object zelf aanwezig is oftewel; de niet belichte kant van het voorwerp. Bijvoorbeeld: De zon schijnt op een paal; de ene kant van de paal is licht, de andere kant van de paal is donker, dat is de kant met de eigen schaduw. Slagschaduw: is de schaduw die een object "werpt" op een ondergrond of achtergrond. In het geval van de paal is het dus de schaduw van de paal op bijvoorbeeld de grond of een muur. Bij strijklucht is de slagschaduw vaak heel lang!
- **Vaak zie je in een beeld de lichtbron zelf niet of niet goed. Je kunt dan aan de schaduwen (zowel eigen schaduw als slagschaduw) zien waar het licht vandaan komt. Leer dus om een beeld qua licht "te lezen".**
- **Gebroken schaduw.**
Gebroken schaduw is een aparte vorm van slagschaduw. Om het voorbeeld van de paal weer eens te gebruiken: een paal staat voor een muur. Een deel van de slagschaduw valt op de grond; echter een ander deel van de slagschaduw zet zich voort op de muur. Er zit dus een soort knik in de schaduw.
- **Kernschaduw.**
Een kernschaduw is het donkerste gedeelte van een eigenschaduw of slagschaduw; het gebied waarin geen of nauwelijks licht kan doordringen.
- **Halfschaduw.**
Een halfschaduw (of bijschaduw in de fysica) is het halfdonkere gedeelte aan de buitenkant van een eigen- of slagschaduw. Bij een erg felle lichtbron vlakbij een voorwerp is er nauwelijks of geen halfschaduw te ontdekken, je ziet dan alleen de kernschaduw.

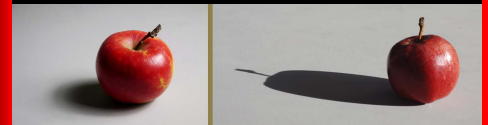

Meelicht. Er is recht van voren geflitst. Kijk maar naar de lichtpuntjes in de pupillen. Er zijn nauwelijks schaduwen te zien.

Twee voorbeelden van een gebroken schaduw

Links: de halfschaduw aan de buitenzijde van de slagschaduw (diffuus licht).

Rechts: Er is vrijwel geen halfschaduw te zien, enkel een slagschaduw (puntlichtbron)

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 12 - LICHT EN SCHADUW

LICHT EN SCHADUW (IN DE SCHILDERKUNST) (VERVOLG)

Het weergeven van schaduw in de schilderkunst vormt een bijzonder probleem. De schilder dient zich namelijk af te vragen welke kleur de schaduw heeft. Voor de eigen schaduw geldt dat meestal een goed resultaat ontstaat als het beschaduwde deel wordt weergegeven door de complementaire kleur van het onbeschaduwde deel bij te mengen. Een mooie schaduwkant op een rood object, kan dus geschilderd worden door bij de rode verf wat groen te mengen. Het toevoegen van zwart bij de rode kleur zal niet tot een bevredigend resultaat leiden. Dit principe is veel toegepast in het impressionisme. Voor die tijd werd schaduw vaak weergegeven door vooral bruine kleuren. De schaduw krijgt hierdoor soms een doods uiterlijk. Er bestaat zelfs verf die speciaal bedoeld zou zijn voor "alle schaduwen"; bruine omber en groene omber of een mengsel ervan. Maar één standaard kleur voor alle schaduwen in een schilderij is natuurlijk onzin en supersaai.

De belangrijkste conclusie moet zijn: Licht en alle bijbehorende effecten ervan zijn ons belangrijkste "gereedschap" bij het schilderen en tekenen. Breng je werk tot leven door het goed toe te passen, en geniet daarvan!

Tot zover deze eerste "aflevering" over Licht (en schaduw).

Groet Gerard.

Detail olieverfschilderij: schaduw gemengd met complementaire kleuren.

Palet van huidtinten. Door bijvoorbeeld een beetje koel blauw te mengen met de warmere rood/oranje tinten ontstaan mooie schaduw tinten.

Dit zijn enkele oppervlakken. Let op het verschillende gedrag bij lichtinval.

